

PROSTO (463) *av*

prosto (422) [*GliczKsiąż* H4v, *Mącz* 194b, *SkarKaz* 310a może *N sg n od PROSTY*], **proście** (34) [*w tym: w rymie* (25)], *prosto a. proście* (7); *proście BartBydg, BielŻyw, RejRozpr* (2), *BielKom, PaprPan* (2), *ArtKanc*; *prosto* : *proście BierEz* (3:1), *RejJóz* (2:1), *RejKup* (10:3), *RejWiz* (14:9), *RejZwierz* (8:3), *KochZg* (1:1), *KochPs* (7:1), *KlonŻal* (1:1), *Calep* (1:1), *KochFrag* (1:1), *SarnStat* (15:3), *KlonWor* (2:1). [*Za postaci wątpliwe uznano comp i sup z tekstów, w których nie ma stopnia równego lub występuje on w obu odmiankach. Comp i sup z innych tekstów zostały podciągnięte pod panującą w nich wyłącznie postać stopnia równego.*]

Oba o oraz e jasne (w tym w pierwszym o 1 r. błędnie znakowanie).

comp i sup (5+15) (nã)prościéj; -éj (3), -(e)j (17). *sup* nã- (11), n(a)- (4).

Sł stp: prosto, proście, Cn: prosto, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.: prosto.

1. *Równo w ujęciu liniowym, nie odchylając się; directe(-o) Mącz, Calep, JanStat* (65) : *Nos profty nyeuyelky profto ydączy czo znak yeft italołzczy a roftropnołzczy PatKaz III 121; Takieź dzieci ieftli profto á flufznie będą powijane/ tedy też profto będą rolnąc. FalZioł V 35, V 22c, 35, 35v; GlabGad P2v; BielKron 431; Linea, Wfzeláki fznur álbo nićy któremi co kołztuyá áby profto było. Mącz 194b; Directe sive Directo, Profto/ Po proftu. Mącz 350c; Superficies równa ieft/ która od Liniéy proftéy od którój fye poczyna/ idzie wżędzie iednáko á profto/ do Liniéy proftéy w którą fye kończy. GrzepGeom C2; BielSpr 61v; KochPhaen 17, 19; Calep 328a.*

prosto z czym [= na tej samej linii] (1): Potym ná Liniéy b.c. poftaw profto z Dyoptrą Pręt d.e. [...]/ áby d.e. y b.a. wżędzie iednáko od siebie fży GrzepGeom N4.

W przeciwstawieniu: »prosto ... krzywo« (2): aby członki iego [dziecka] czo namiękczey były chowane, by każdy członek nafwogim mieftczu niekrzywo/ albo nie ledaiako/ albo czo naprofciey był pokładan FalZioł V 35; fkoro fie dzyecyę vrodzi/ onego członki máyá powiyác áby profto á nye krzywo rofły. GliczKsiąż K2.

Przen (9) :

prosto za kim (1): *Proftaczkowie profto za Pánem á mędrkowi [lege: mędrkowie] około. RejPos 277 marg.*

a) *Uczciwie, w sposób prawy* (7) : *Serce moje w niey [mądrości] fię rozweleliło/ á nogá moia profto chodziła [ambulavit pes meus in rectitudine] BibRadz Eccli 51/20; WisznTr 23; Kto idzie profto/ mowi Mędrzec/ ten idzie befpieczno SkarKazSej 662a.*

W połączeniu szeregowym (1): *Bo zowie fię drugdy fprawiedliwością zakon wżytek Boży piány/ ktory fprawiedliwości náucza. to ieft/ iákoby wżytko było profto/ y pod linią y fznurem woley Bożey/ y práwá od niego dánego/ á nic nie chybiáło áni ná tę ftronę áni ná owę. SkarKaz 310a.*

W przeciwstawieniu: »krzywy ... prosto« (1): ROgizius ten Hiłzpan/ choć ma krzywe oczy/ Ale rozum ten wierz mi/ iż mu profto kroczy. RejZwierz 76.

Zwrot: »prosto iść, brnąć brodem« = postępować uczciwie, szczerze, jawnie, śmiało [szyk zmienny] (1:1): Bo w káżdych fwoich fprawach/ profto idzie [wojewoda Bełski z braćmi] brodem RejZwierz 52v; Bo ten [Jarosz koniuszy] idzye gruntem w grunt/ á brnie profto brodem RejZwierz 62.

b) Legalnie, zgodnie z prawem (1) :

Szereg: »ani prosto ani na ukoś« (1): A tego wzyłtkiego nienarufzenié dochowác, y nierozwálác, áni rołparác, áni profto áni ná vkoś. *SarnStat* 109.

a. Do przodu, przed siebie (15) : *GlabGad* B6; *Vłękł* fie [*młodzieniec*]/ potym z drogi precz ná ftronę łkoczył/ Támże gdzye oczy niołły profto łobie kroczył. *RejWiz* 46; Y obrociły fie krowy profto drogą ku Bethfámes *BibRadz* 1.Reg 6/12, *Ez* 10/22; *RejZwierc* 173; *KochPhaen* 16; Potym wzgóřę idąc rzeką ná dwie mili/ á od onégo mieyfcá ná dół/ ma bydź profto przez pułczą iáko naprościéy może bydź *SarnStat* 1110, 1090, 1110 [4 r.].

Połączenie: »prosto przed się« (1): In conspectum aspice, Pátrz profto przed fię. *Mącz* 167a.

Szereg: »prosto, nie ochylając« (1): gdi widzyáła [*Tullia*] iż woźnicá chciál omijác krolá zábitego/ kazála mu przez oycá *Tulliu*fá profto iechác nie ochylájąc *BielKron* 103v.

b. W pozycji pionowej, prostopadle lub prawie prostopadle; do góry (21) : *FalZioł* V 36; *RejWiz* 30v; *Tetanus* [...] yeft chorobá nieyáka od którey muśi yeden profto łziyę dzierżeć/ á nie może yey áni ná zad áni przed fię zgárbić. *Mącz* 453a; Iáko drzewo bez łznurá niekiedy vroście/ Wláśnie iákoby pod łznur/ ozdobbnie y proście: Ták teź niekiedy bywa łprawiedliwośc łwięta/ Bez práwá piánego/ ná łotry nápięta. *KlonWor* 66.

W przeciwstawięniach: »prosto ... krzywo, na doł« (2): że iáko v Cieśle dobrego modlá ieft/ ktora Cieśli vkázuie/ proftoli czyli krzywo dom łtoi: ták teź [...] *OrzRozm* E4v; Chciáleś być ná wzor miłtrzá twego vkrzyżowány: ále nie profto/ iedno ná doł łpułczoną głowá *SkarŻyw* 595.

Zwrot: »sta(ną)ć (a. postawi(a)ć, a. wstać) prosto (proście)« [*szyk zmienny*] (15): Kościoł wielki niektory łtał: W ktory^m pośzrod łtał łłup proście *BierEz* G3, H3v; *RejJóz* A6, C7v; *RejWiz* 88v; *RejZwierc* 114; Krol Izráelłki łtał profto ná woźie przeciwko Syryczykom *BibRadz* 2.Par 18/34; *OrzRozm* E4v; *BielKron* 16; *Arrectarius*, ut asser *arrectarius*, Podniešiona defczká która zwłáfczchá profto łtoyi. *Mącz* 350b; *Erigo*, Podnołzę/ Profto połtáwiam. *Mącz* 350c; Weźmi łáfkę iáko długá chcefz/ połtáwże iá profto ná równiéy *GrzepGeom* Pv, O3, O4v; rzekł [*Paweł*] głólem wielkim: Włtań ná nogi twoie profto [*Surge super pedes tuos rectus*]. *WujNT Act* 14/9.

Szereg: »krzywo albo proście« (1): Bo z młodu iáko witkę krzywo álbo proście Połtáwifz/ to iuz więć ták do łtárości roście. *RejWiz* 88v. [*Ponadto w przeciwstawięniu 1 r.*]

Przen (1) :

Zwrot: »prosto stać« (1): ták teź *Przyšięgá* Krolewłka Krolowi vkázuie/ proftoli Koroná iego łtoi/ czyli fye ná ktorą łthronę chyli. *OrzRozm* E4v.

c. Naprzeciw (1) :

Połączenie: »prosto przeciwko« (1): E regione nobis, Profto przeciwko/ nam. *Mącz* 349d.

d. Wzdłuż na dwie równe części (1) : niechayże ié [*drzewo*] porąbiá y rozłupiá ná poły profto *Strum* G.

2. Bezpośrednio, od razu (173) :

a. O miejscu; recta (via) Mącz, PolAnt; recto PolAnt; recte Vulg [w tym: z określeniem miejsca lub osoby będącej celem ruchu (128)] (136) : *Recta* – Naproft, profcie. *Calep* 906a.

α. Najkrótszą drogą, nie zbaczając, czasem może też: natychmiast (124) :

Przen (1) : Y wiele tákich náuk kłamliwych [*mają heretycy*]/ ná fkázę wízelkie⁸⁰ życia pobożne⁸⁰ we wízytkich ítaniech profto prowadzących. *WujNT* 31.

αα. *Udając się w dalszą drogę (91)* : *OpecŻyw* 81; *LibLeg* 10/68, 11/77; *RejJóz* A7; Mowiąc podczie domnie wíłfczy Mogi wierny robotniczy A ya ízrodła boítwa íwego Mile ochłodzę kazdego A thak by íię tego pitać Czo náprofczief íię kniemu brać *RejKup* o7v, c3, l6v, z4, aa8v; *MurzNT* 199 *marg*; *LubPs* aa2; Idą iuż w onę drogę po gęftey ízelinie/ Vpátrując gdzye profcief znázác po drzewinie. *RejWiz* 22v, 21v, 39, 101v, 163v, 180v; Sędzia Grodzki niema być rufzon do Stárofty/ ále na Siem o rzecz vrzędową profto do Krolá. *UstPraw* C2v; miyay dobry pánie/ Bowiem wam bárzo z drogi [...]. Vdaycie íie od íiebie/ tám tędy wam profto *RejFig* A6; [*mówi sluga Abrahama*] Zátym pokłękńawfzy chwaliłem y dobrozreczyłem Páná Bogá Abrahámá páná moiego/ kthory mię profto przyprowadził [*qui duxit me per viam veritatis*]/ábych ia wziął corkę brátá páná mego/ fynowi iego. *BudBib Gen* 24/48; Paris thedy poíłal imieniem oycowfkim do Achillefá/ áby przyiechał profto ná flub do kościoła Apolinowego *BielKron* 59, 63, 258v, 302v, 309, 338 (16); Recta via equidem illuc, G. Nempé ad Pamphilam, Profto tám íście mknę G. zwłáfzczá ku Pamphiliey. *Mącz* 245b; Recta domum perrexit, Profto ízedł do domu. *Mącz* 348d; *RejPos* 122v; *RejZwierc* 174v, 270v; Gołáb z rádością leciał/ bo dawno niewidział íwiátłóści/ profto ná ono mieyfce s kąd go wzięto. *BielSpr* 47v, 58v; *BudBib 2.Par* 32/30; *BudNT Act* 21/1; Coś to zołwicom zá brátową [...] przynioíłá: Zá ktorą o to wtropy profto/ Iáko zá zbieglą niewolnicą/ Prętká pogonia przybieżálá. *KochOdpr* C4, D3; *SkarŻyw* 355; A Krol zlykowawfzy woyfká Koronne v Lwowá [...] ciągnął profto do Wołoch *StryjKron* 672, 181, 522, 602, 717; *NiemObr* 153; *GórnRozm* F2; *GrabowSet* O3v; *OrzJan* 78; íz ten łotr ízczeńfwiy [...] miedzy íwięte Męczenniki íeít policzony/ ktorzy íię krzczą we krwi włafney íwoiey. Y przetoż nie dziw że profto ízedł do Ráiu. *WujNT* 293; y biorą [*prawi chrześcijanie*] zaplátę zá vczynki íwoie: gdy íedni z nich do niebá profto idą/ á drudzy zbáwieni bywáią przez ogień czyfcowy. *WujNT* 873, *Act* 16/11, s. 684; *WysKaz* 19, 20; *CiekPotr* 83.

Z określeniem początku (16): Abowiem iuż wam profto ítadt Kazal Pan Bog ítanać przed íąd. *RejKup* c7v; Bo bieżę profto s pieklá od krolá íwoiego *RejWiz* 158v; Krol Bolesław profto od Przemyíłá ciągnął do Węgier przez gory *BielKron* 348, 305v, 348, 352v, 353 [2 r.], 356, 368v, 413v; tego pytay/ który teraz profto z Wárlzáwy íedzie. *OrzQuin* E2v; KRol Alexander [...] profto z Seymu Lubelkfkiego do Litwy/ ná dzień S. Grzegorzá przyiechał *StryjKron* 697, 71, 457, 487.

Bez czasownika nadrzędnego (4): Czech przez ítaw co náprofcief/ brodu nie pátrzáiąc. *RejFig* Cc6; Kozyeł profto do onych íágod/ íadł íe y tákief íie vpił *BielKron* 6; áli drudzy bieżą wyfcigáiąc íie/ y pytáiąc/ A owies íeít/ On [*pacholek*] odpowíedział że íeíth/ Iedno práwi ná zamek profto/ tám go wam odmierzá *GórnDworz* S6; *RejPos* 206v *marg*.

Połączenie: »tak prosto« (1): Zaden íię niech nie zwodzi tym przykłádem: [...] żeby ták profto miał íić do ráiu bez pokuty y dofyc vczynienia/ y karánia zá przelzłe grzechy íwoie *WujNT* 292.

Przen (6) : Bo gdy kto myluie kogo íuż wíec pylney ítrzeze tego. Toć íuż wíytko ítego rófczie Czo nas kniemu wyedzie profczie. *RejKup* g6; *BibRadz* *4; nie błádcie á nie vnofcie íie zá rozlicznemi á zá błędnemi tymi gofcíńcy íwiátá tego/ ále podczie ku mnie profto onymi drogámi wíernemi á prawdziwemi moieimi *RejPos* 287, 318; A toć ínadź będzie napilnieyfza íuż ná tey drodze tego

wędrowania twego/ ábyś fie pythał co naprofciey drogi do Páná fwego *RejZwierc* 173; *BudNT Gal* 2/14.

ββ. *O ruchu z bliska* (25) : *FalZioł* I 96a; Ano widzę iákieś gofcie/ A tu do nas iáda profcie *BielKom* G6; A ták profto tą ścielzką iuż tám idź do niego [*Solona*]/ Poruczám cie w opiekę do Bogá twoiego. *RejWiz* 170, 75; *KochZuz* A4; *RejZwierc* 15v; *BibRadz Iudith* 14/2[4]; Zdało mi fie wefnie iákoby chleb ięczmienny nie kwálzony przyfzedł do namiotow Mádiánfkich/ y fzedł profto áż do krolewfkiego/ przewrocił gi. *BielKron* 50, 53, 354v, 355; *Mącz* 361b; á czyfte od nieczyftego dzieli [*żołądek*]. Czyfte/ profto idźie do Wątroby: nieczyfte/ wyrzuca przez wychod *SienLek* 17v; A pani do łóżnice profto sie udała. *KochMon* 34, 31; *KochPs* 116; *StryjKron* 305; Tu ciężkie iábłká *Heperides* proście Do grobu noście. *KlonŻal* D2; *KochSz* C2; *KochMRot* C; *CiekPotr* 67; [pod zorze poczęli [*Turcy w galerach*] nam od morza zajażdżać. Co dopiero my spostrzegłszy, [...] z strachu uderzyliśmy profto do lądu *DiarPeregr* 34].

Z określeniem początku (4): Młodzyeniec w then czás wyfzedł od Platoná proftie *RejWiz* 125v; *BielKron* 391v; Byłem przy wżytkim: y profto mi ztamtąd Iść ALEXánder do ciebie rofkazał. *KochOdpr* B3; *StryjKron* 120.

γγ. *Z góry na dół* (7) : Temu to Tárquiniufowi gdy do Rzymá przyfzedł/ Orzeł ział czapkę z głowy/ y wleciał z nią wzgorę y fpuścił zafię profto ná głowę *BielKron* 102v, 286v; Directio deorsum ferri, Profto ná dół páść/ Lecieć. *Mącz* 350c; Iefli ftąd [*u schodów*] fpádniefz pijáno/ Naydą cie pod fchodem ráno. [...] Pewnie przydziefz w sílne błędy/ Iefli zlećifz profto tędy. *RejZwierc* 237v; Tamże profto na ziemię z bronią z woza skoczył *KochMon* 20; *GórnRozm* G3v.

Z określeniem początku (1): Támże też niedáleko rodzą fie Dyndoty [= *tj. odchody*]/ Co też profto ftámtych gor [*tj. z odbytu*] pádáia ná boty. *RejFig* B2v.

β. *Dokładnie na to miejsce lub w tym miejscu, nie obok* (11) : ftłucz ty rzeczy czyfcie á przimiefzay trochę ocztu [...] á przyłóż tego na nocz profto na iaycza zaftanowi fie ta rzecz barzo richło. *FalZioł* I 16d; Ragadias bywa profto w íamem zadku rofpadlina przy głębfzym *FalZioł* V 108v; Maíc pobudzaiąca pot na łozu: gdy nią maże profto na vftka żołądkowe. *FalZioł* V 110, II 5a, III 13a, 21 a, 24c, V 68v; *BielKron* 114; Elephánt ręką fwoią/ ábo rádniey pyfkciem/ Chce fię z Smoku wywięzić: á Smok z wielkim piłkiem Ma fię profto do nofa/ y tám głowę kryie *KlonWor* 75.

Przen (1) : A gdy wżytkich ftrzał pozbyła [*miłość*]/ Samá fię w bełt obróciłá/ Y profto mi w ferce wpádlá/ A mnie zaráz moc odpádlá. *KochFr* 7.

b. *O czasie: natychmiast, bezzwłocznie, bez żadnych działań wstępnych* (33) : Iefli riby żuia pokarm albo nie. (-) Nie żuia ale profto połykaia. *GlabGad* H8v, G8v, H2, I3v; Czás ítarego zakonu był niepłodny bo nie rodził thakiey łaski ktoraby profto otworziła vliczkę niebieską, ale to czyni zakon nowy. *WróbŻołt* Vv; *RejKup* o4v; *BielKron* 207; Defrutum, est vinum decoctum ad mediam usque partem vel tertiam, Warzone wino z grón/ álbo w gronach profto warzone *Mącz* 80c, 360d; Swięzą ránę piólyn goi/ gdy go profto wrwawfzy niepłócząc ftłucze á przyłóży *SienLek* 146v; *RejAp* 124v; Ale ty co naprofciey/ opuśwfzy [!] wżytko ine/ bierz íobie ná pomoc onego możnieyfzego Hetmáná Páná fwego *RejPos* 79; *ModrzBaz* 28v; *KochPam* 82; *SarnStat* 514, 525.

Z określeniem momentu początkowego (10): nyemáło tákich znaydzye/ ktorzy ná fwe rodzice nárzekáya [...]/ że fwoye látá ná dworze profto s chłopyąt yeflcze zefzli á ftrawili. *GliczKsiqz* I3v; *RejWiz* 132; że ten kto fłucha fłowá moiego/ á wierzy onemu ktory mię pofłał/ ma żywot wieczny. Y ná Sąd nie przydzie/ ále profto przeydzie od fmierci do żywotá *Leop* *A3v; piłał [*król*] profto z obozu Oycu Papieżowi o fwym zwycięftwie *BielKron* 412; Pascales oves, Owce profto z paſzy pobite. *Mqcz* 282c; iż áni vmrze [*wierny*] áni fładzon będye/ iedno thák profto przeftąpi z żywotá doczełnego do fwego żywothá wiecznego *RejAp* 120v, 124v, 132v, 168v; *RejPos* 56v.

Bez czasownika nadrzędnego (1): Biegay wfkok po thego Chłopá/ profto s nim do Kábatá. *GroicPorz* aa4v.

W porównaniu (1): *PudlFr* 13 cf *Przysłowie*.

Połączenia: »tak prosto« (3): A to pry fobie ftudzę/ Gdy goráco iáko widzę: Abych fie w vftá nie fpárzył/ Ieflibych ták profto włożył. *BierEz* S3; Trzecia [*przyczyna, dla której ludzie posiadają usta*] aby wiatr grubi ktori ma iść ku ferczu na iego ochłodzenie, nie wchodził tak profto, ażby fie ftał fubtilnieyfzy w vfciech *GlabGad* Cv; Iużci ich tám [*w piekle*] nie fładzą/ ták profto zdawáią *RejWiz* 162; *RejAp* 168v.

»prosto ... wnet« (1): A ták nie fzukáiąc żadnych infzych obyczáiw/ ratunkow/ áni wfpomożenia żadnego od fwiátá tego/ profto fie wnet vdála [*Maria*] do fwiętych nog iego [*Jezusa*] *RejPos* [310].

»zaraz prosto« (1): Bo ná oftáthek gdi Cyrus walcząc fnim [*z Krezusem*]/ onego był poimał/ y zaráz profto fpálić go rofkazał *GliczKsiqz* F2.

Przysłowie: A ón [*pan Rožen*] profto by z biczá: Tuz/ pry/ Króla bierze. *PudlFr* 13.

c. O adresacie (4) : Obáčże tu wiárę pogáńfká/ iż chociay thám byli zwolennicy iego [*Jezusa*] [...]/ á wždy żadnego nie prořili o przyczynę do niego/ iedno profto fšli do fámego iego *RejPos* 206v; Niechay profto idźie ktobie modlitwá moiá *KuczKat* 355; Toć tedy zgrzeřzył Páweł ś. ktory fie nie profto do fámego Pána Chriřtufá vciekał/ ále też bráćiey prořił/ áby fie zá nim do Pána Bogá modlili? *WujJud* 56v.

W porównaniu (1): Day/ by wfzelkie ftáránie/ Profto k tobie fzło/ iák do celu ftrzała *GrabowSet* I3.

3. Zwyczajnie, bez komplikowania, bez czegokolwiek dodatkowego; simpliciter *Modrz*, *JanStat*; *populariter* *Mqcz*; *directe* *JanStat* (91) :

a. O działaniach (27) : tedy iedz Riž profto gi vwarzywřzy *FalZioł* III 25d; A thes náfchi beda pylnye thi polia ogledowacz oktore miedziny my roznycza bedzie a nam pothim navkę dacz yakobími myely granycze naprořczye czynicz s Ceffarzem Tur. *LibLeg* 10/70v, 11/26v; *UstPraw* G3v; *Populariter*, *Pořpolicie*/ profto wedle obyczáyu pořpóřtwa/ też wedle žicliwořci pořpóřtwa. *Mqcz* 312c; áby káždy pozywáiąc do fądu Ziemfkięgo o vczynienię gránic nie kładł pienięžnégo fžácunku/ ále profto powodowa ftroná tego/ z którym gránice mieć ma/ pozówie o powóřdztwo *SarnStat* 461, 535, 692, 807; *SkarKaz* 157b.

W przeciwstawieniu: »prosto ... z przypadku« (1): zktorich [*wilgot*] czini fie niemoc zimna, nie profto z natury wina, ale z przypadku *GlabGad* Hv.

Połączenie: »tak prosto« (4): Niektorim dla pořilenia żoładka j naprawienia chęci ku iedłu, daią iefć z żořtki iaiecznemi/ żoładkowi goráczemu tak profto *FalZioł* III 42d, II 2d, V 41; *GórnDworz* Ff4v.

Zwrot: »[z kim] być proście« = *nie przestrzegać konwenansów (1)*: Wiecie że z vpominkow wnet pochlebftwo rofcie/ Załz nie lepiej iż ia ták s Krolem będę proście. *RejZwierz* 36v.

Szeregi: »prosto a bez wymysłów« (1): iż iedno prosthaczkom á vbogim obiáwiono to wdzyęczne pofelftwo od niego/ to iest/ tym ktorzy profto á bez wymysłów náłładuią świętey woley iego. *RejPos* 10v.

»prosto albo nie z prosta« (2): ARendy ábo naymu/ [...] nie zápiřzemy/ álbo zápiřác dozwolimy/ wiedząc álbo niewiedząc/ profto álbo nie z proftá [*directe vel indirecte JanStat* 87]/ álbo którąkolwiek wymyřloną przyczyną/ okázuią y bárwą. *SarnStat* 52 [*idem*] 979.

α. *Skromnie, niewymyřlnie, niekosztownie (1)*: Iż niewiáftá oná vćiekłá ná puřzczą/ to iest miedzy profte á profto żywiące á rozmaite narody ludzkie *RejAp* 100v.

β. *Prostacko, prymitywnie (1)*: Crassa minerva dicitur aliquid fieri, Profto/ Grubo/ Po chłopku. *Mącz* 67b.

γ. *Łatwo (4)*: z vkářzenia Kotha przychodzi czałem boleřć wielka y zielonořć ciała/ ale to profto wleczyřz/ przyłóżywřzy Emplařtr zczebule tłuczoney/ albo z lefnego Kalamentu. *FałZioł* IV 7a, V 22v; A což řtego potym rofcie Káždy řie domyřli profcie Fařřie/ przymowki niezgodá *RejRozpr* H; *ActReg* 85.

δ. *W sposób oczywisty, niewątpliwie (2)*: Bo to káždy widzi profcie Iż zrořtyrku gniew vrofcie *RejRozpr* C2; A řtąd to możeřz báczyć iřcie ná wřzem proście/ Iż rozum řpołu z duřzą rozny iest od ciała *RejWiz* 119v.

b. *O tekřcie i słowach (ich formie i sensie): zrozumiale, niezawile, nieuczenie, nieozdobnie, czasem: dosłownie; teř o literach (64)*: *KromRozm I* M2; *MurzHist* G [2 r.]; A tak dobroci źięmie ku przyięciu řłowa bořęgó/ řprzeřłży godnořci abo niegodnořci nieřładźmy/ ale profto od řłowa bořęgo ten řład poczynařmy. *MurzNT* 66; Iedno profto rozumieř/ że iest [*Bóg*]/ był/ y będye/ A moc iego řtrářzliwa rozřzyry řie wřzędzye. *RejWiz* 113v; thakže teř wielkie iest kácerřstwo znáć y wierzyć profto z piřmem/ być iednego Boga Oycá nie w iakiey řřtnořci ábo Perřonie/ ábo iednym Troiákiem. *GrzegRóżn* E2v, E4; Thořciem miał o Lekářřtwie ćieleřnym zebránie Křyąę rozmaitych/ com naprořciey á pożyteczniey rozumiař/ tym zwłářzczá ktorzy pierwey nic tákowego nieczyřáli. *SienLek* 44; *RejAp* 62; *KuczbKat* 400; *RejZwierc* 198; Ták iż řłowá ktorych Bog vřywa przy Sákrámenćiech [...] nie profto iáko mowione bywáią/ wyrozumiaćne być máią *CzechRozm* 263; *ModrzBaz* 94; Te trzy rzeczy řzerzey y prořciey tu przełóżywřzy/ możeřz mieć/ nabořny Chreřćiaćinie *LatHar* 260.

W połączeniu szeregowym (1): Z cžego przeřtrzeřony závády řię potym řtárař [řw. *Chryzostom*]/ áby iářnie á ku poięćiu pořpolitemu/ otworzyřcie á profto náuczář. *Skarřyw* 86.

W przeciwstawieniu: »prosto ... krzywo« (1): Atak woleć ya Zwietyř Pawłem profto vcžacz wiele prořtych Ludzi przywieřcz ku vřnaniu Pana Chryřtuřa y Zbawieniu wiekuiftemu niřli krziwo/ vcžcz Satanřkich wykřętw y błędw a zawieřcz ye y řam řiebie nawiećzne potępięnie *RejKupSekl* a3v.

Połączenie: »tak prosto« (4): Yeřli to ták profto rozumyeřz/ iż nic inego nyema być vřtáwyono w krzeřciyaćřtwye po onym cžářye/ ktorego to Páweř řwřęty piřář/ tedy řam [...] przećiw temu wyřtápiř. *KromRozm II* x, n; *CzechRozm* 34v, 77.

Zwrot: »prosto mówić, powieść« (2:1): *GrzegRóżn* E2, G3v; á chłopi wykrętow nie vmiejąc/ á profto iáko wiedzą powieđaięc/ ząwždy przegráią/ y iecze przypláćić mułżą *GórnRozm* H.

Wyrażenie: »prosto (jest) pisano« (2): Ale nie dworny^m anij téż wyfoce mądrym/ ty rzeczy łą pińané/ ale ludziom miłóciwym ij proftym/ profto ieft pińáno. *OpecŻyw* 30; Populariter loqui, Populariter et limate scriptum contraria, Profto á s pilnością pińano. *Mącz* 312c.

Szeregi: »jednostajnie i prosto« (1): ábowiem włyfcy Prorocy/ Kryftus y Apoftołowie/ iednoftáynie y profto ząwłze y włżedy pokázowáli y náuczáli iednego być Bogá *GrzegRóżn* H.

»bez wykrętów, prosto« (1): mamy fie czynić tymi proftaczki/ á bez włzech wykrętow/ profto wierzyć łowom á náukam Pána łwego *RejPos* 11.

α. *Sygnalizuje (zwykle poprzedza) krótkie przytoczenie (przeważnie pojedynczego wyrazu) (20)* : Gdy naydziełz napifano w receptach to łowo profto kobyli łzczaw/ tedi małz rozumieć okrágly łzczaw *FalZioł* I 73a; *MurzNT* 173v *marg*, 196 *marg*; ktoryby práwie łzáfował (*marg*) Grec(kie) słowo znáczy profto kráićć [...] (–) łowo prawdy. *BibRadz* 2.Tim 2/15; Co fie tycze wężá tego ktory zdrádził Adámá/ Zydowie vczeni nie zową go być czártem/ iedno profto wężem *BielKron* 2v; Iurulentus panis, Chleb polewką polány/ álbo profto Poliewká s chlebem. *Mącz* 179b; *RejAp* 188v.

αα. *Krótko, bez dodatkowych słów (lub cząstek wyrazowych) (8)* : *MurzNT* 101 *marg*; A mowi nye profto wrzucić á vtopić/ ále aby łnadź nye wypłynął z wody/ á zás ná łwyát nye włfedł *GliczKsiąż* D7v; Nam ieft iednym Bogiem profto Oćiec/ á im ieft Troiáki ieden zložony z łftności/ y z Perfon *GrzegRóżn* L2v; że ludzie ták máią być chćiwi chwały y czći Bożey/ iżby rádniey zawifnie miłuiącymi/ niźli profto miłuiącymi/ łłufznie nazwáni być mogli *KuczKat* 280; *BudNT* *przedm* b8v, d.

Połączenia: »tak prosto« (1): á to gdy ták mowi: klániaycie fie przy podnożku/ ábo przed ábo podle podnożká nog iego: á nie ták zgoła mowi/ klániaycie fie podnożkowi/ iáko ma *X(iądz) K(anonik)* Gdyż w texcie Hebreylkim nie łtoi ták profto [...] *hadom* podnożek: ále [...] *lahadom/ ad scabellum*. *CzechEp* 170.

»zgoła prosto« (1): á tákież ma byđż chowano o połágu białychgłów ná imięniu dziedzicznym zápińány/ ábo imieniu zgoła profto *SarnStat* 1168.

ββ. *Potocznie, nie używając obcej terminologii (2)* : Słowo greckie zołędek znaczy/ Ale ięm i indzie [...] profto/ co żywotęm abo brzuchem zowiemy/ pińmo ś: mięni *MurzNT* 71 *marg*, 86 *marg*.

γγ. *Trafnie, używając właściwej nazwy (3)* :

Połączenia: »prosto właśnie« (1): A profto ie [*pochlebców*] włafnie pińmo łwięte zowie pfy álbo łwiniámi *RejAp* 179v.

»prosto zgoła« (2): A Oćiec Bog od żadnego nie ieft/ łam od fiebie ieft/ dla częgo teź ząwłze profto zgoła rzeczon ieft Bogiem łámym dobrym/ łámym nieśmiertelnym/ bo ty rzeczy łam od fiebie/ á Syn włytko od Oycá ma. *GrzegRóżn* K2; *ModrzBaz* 3v.

β. *Jawnie, oczywiście, nie ukrywając prawdy (14)* : *Iać was krczę wodą* [*Matth* 3/11].) A to profto przeciw Lutrom y Cáluinifom/ ktorzy krzeft P. Chriřtuřow z Ianowym rownáią. *WujNT* 13, 48, 77, 556, 726, 777, 828.

W połączeniu szeregowym (1): Przetofz tym Doktorem [św. Tomaszem] [...] bårżo [!] fię Heretykowie brzydzą. Bo wiedzą/ ifz żaden lepiej/ krotcey/ ołtrzey/ prościey/ rzetelniey/ falfzu ich pokazać á odkryć chytróci niemoże. *SkarŻyw* 203.

W przeciwstawieniu: »prosto ... chytrze« (1): Niewiem iáko z tobą mowić/ iuzem ci dofyć fzeroce vkazał/ profto/ á nie chytrze mowiac/ że v nas w Polfcze wielka iest Wolność. *GórnRozm* Bv.

Zwrot: »prosto (proście) powiedzieć, mowić« [szyk zmienny] (4:2): Mądryciem fię chroni tego/ Kto vmyfłu dwoiftego. Trudnoć fię ma kto znim zgodzić/ Gdy nie vmie profto mowić. *BierEz* S3v; *MurzHist* I2v; ále profto powiedz/ iefli przy fwym pińaniu wfzytkim zoftaważ. *BielKron* 196v; Ach chcecieli mnie fłuchác/ powiem ia wam proście. Wfzytcyście odftąpili od fwęgo vrzędu *KochZg* A3; *RejZwierc* 234; *GórnRozm* Bv.

γ. O literach: bez znaków diakrytycznych lub bez „i” zmiękczejącego (3) :

Zwrot: »pisać (a. pisze się) prosto« [szyk zmienny] (3): ták izz niepotřebáby [...] pińać /i/ iáko oto w tym/ chramie/ ábo điallo ťie ták: ále mogllby profto pińać chramę/ ábo đallo ťie ták/ á ták. *JanNKarGórn* H2, H2; V abo vokalifz/ abo *confonans*: kiedi *confonans* dwoiako ťie pińe: napřod profto/ w radzie/ władnie: drugi raz z kréfką/ iako vłow rib. *JanNKarKoch* F4.

4. Szczerze, serdecznie, uczciwie; *simpliciter* *Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *JanPrzyw*; *directe* *JanStat* (14) : *MurzHist* Q; *Simpliciter*, Profto/ niechytrze/ yednoftáynie. *Mącz* 394b; A iesli komu zwas niedoťtaie mądrości/ niech proťi v Bogá/ ktori wfzytkim profto dawa/ á niewymawia/ y dano będzie ie^{mv}. *BudNT Iac* 1/5; obroćze fię k niemu [*Bogu*] proście/ nie páthrz grzechow, marnoťci *ArtKanc* S4.

Z elipsą czasownika nadrzędneho (1): POcźciwoťci figurá/ dzyeciátko nadobne [...]. W obu ręku po wianku/ ku gorze podnioťło/ Káždemu ie podáie/ kto chce k niemu profto. *RejZwierc* 113v.

W przeciwstawieniach: »prosto (proście) ... krzywo, szpotawo, zdradliwie« (2): *BielŻyw* 7; Ták bez fprawiedliwoťci nie może być Práwo; Nie idzie profto/ iedno krzywo á fspotáwo. *KlonWor* 66.

Szeregi: »prosto (proście) albo chytrze (a. z chytróci)« = *directe et (vel) indirecte* *JanStat* (2): y innym którymkolwiek ludziom [...] profto álbo chytrze/ ludem/ pińiądzmi/ zbroią/ ábo inémi pomocámi [...] nie máia/ áni będą mogli pomagác [*Mistrz Wielki i Mistrz Inflancki*] *SarnStat* 1079; áni iákiéy pomfty nád niémi [*ograbionymi zbiegami wracajęcymi do Prus*] czynić [...] iáwnie álbo potáiemnie/ proście álbo z iákiéy chytróci/ álbo iákąkolwiek bårwą wymyfłną *SarnStat* 1103.

»proście a przyjaźnie« (1): Radz nie zdradliwie ale proťcie á przijaznie. *BielŻyw* 7.

»szczerze i proście« (2): y od wfzytkich poťług [...] fczérze y proście [*pure et simpliciter* *JanPrzyw* 5] wolni/ chcemy áby wyfwobodzeni y wyięci byli *SarnStat* 63 [*idem*] 883.

W *przen* (4) :

Zwrot: »chodzić (a. iťć) prosto (proście)« [szyk zmienny] (4): Kthory chodzi profto/ zbáwion będzie: ktery przewrotnemi idzie drogámi/ zá raz vpádnie. *Leop Prov* 28/18; POmnice że then popek [*Karnkowski referendarz*]/ nie długo vroťcie/ Bowiem s fwemi fprawámi/ iefczze idzye proťcie. *RejZwierc* 61; *RejZwierc* 138; *KlonWor* 66.

5. Właťciwie, naleźycie (1) : *Orthodoxus* (ortodoxus), *vir rectae gloriae*, *recte credens*, *proscye* *vyerzáczy* *BartBydg* 104.

6. *Dokładnie o tym czasie (2)* : A kiedyby kogo pozwano/ á w zyemi by go niebyło/ tákiemu ná roku záwitym ma być czás płacey złożon/ profto zá 18 niedzyel *UstPraw* I2v; Profto gdy Słońce wefzło Turcy do bitwy fię zgotowáli. *StryjKron* 603 marg.

7. *Wprowadza określenie sposobu przez porównanie lub odwołanie się do poprzedniego (rzadziej następującego) przykładu: podobnie jak (66)* : *RejKup* aa2v; ktora [piękność ludzka] [...] ieft profto cięń iákis piękności *GórnDworz* Mm5; *KochMon* 24; MAkrin on krol Egipfki máły był ná wzrofcie/ Vkażęc ia iuż mi wierz tákuczkiego profcie *PaprPan* P2v; A którykolwiek pánu fyę przeciwi/ Iáko lóy tłuftéy/ ofiáry zniłzcieie/ A profto z dymem záraz wywietrzeie. *KochPs* 53.

W konstrukcjach porównawczych (61):

~ *W połączeniu z zaimkiem porównawczym [w tym: (tak(i)) jak(o), jakoby, by (48), tak, także (10), taki (2)] (60)*: *PowUrb* +3v; *FalZioł* V 108v; Dziwna to rzecz/ to rzec mogę Pułczyzch fie na taka drogę Zadney przypawy niemayącz Profto yako z Láfa Zayacz *RejKup* v6; Mowiz jako prawy Michał Profto bys też plew nafypał *RejKup* Bbv, i6v, aa8v; *MurzHist* K3, Nv; yáko rzemyęsnicy ci ktorzy nice w náuce nye zákusili/ Iá ludzye fprofní/ nyeobyczáyni: tak profto yeft ich człowyeczeńftwo by nyewypolerowane zwiercyádło *GliczKsiąz* H4v; Gdyż ćwiczénie ná rozum ieft by defzcz Máiowy/ Ktory káždemu zyołku bywa bárzo zdrowy. Iż po nim záwždy káзде bárzo fporo rofcie/ Tákcęc też pewnie rozum od ćwiczénia profcie. *RejWiz* 1v; Bo tá cześć co z nieprawdy á s pochlebftwá rofcie/ Rownie by Sroká Wronie kłániáá fie profcie. *RejWiz* 55v, 47v, 55, 194v; Lecz wfpominam ná fwego Ofiełká miłego/ Co mi zdechl/ profto tákim by kfiádz głótem ryczał *RejFig* Cc; *RejZwierz* 107, 112, 128; á człowiek [...] wftępuiącz w ftárość iáko w ziemię/ profto ták iáko gdy fłońce ku źimie fie fklánia *GórnDworz* H6; iż powfcięgliwość ieft thák profto/ iáko Hetman ktory bitwę ftáwi *GórnDworz* Ff6v, E, E8,17v, K6v, L [2 r.] (16); *RejPos* 347; Profto fie ten błędny fwiát ták obchodzi z námi/ Iáko gdy fie w fzelinie wilk goni s kozámi. *RejZwierc* 28v, 44, 45v, 63v, 66, 71 (12); *CzechRozm* 236; *PaprPan* P4v; *KochPs* 108, 166; *KochPhaen* 14; *KochPieś* 22; *GórnRozm* D4v, G3, K2; Zginą ich rády wftyłtkie w ocemgnienu/ Profto iáko fen ná pierwfzym ocknienu. *GrochKal* 13; *KochPij* C4; A w poły iá [Bóg ziemię] przepałał morzem vrownánym/ Profto iákoby páfem frébrem okowánym. *KochFrag* 22; *CiekPotr* 36.

Z elipsą wskaźnika porównania (1): Wftawfzy wloką fie też tám s ftráchem zágládaíac/ Profto gdy ná groch dybie we dnie z lálá záíac. *RejWiz* 26v. ~

8. *W funkcji modalnej: podkreśla fragment wypowiedzi uważany przez autora za szczególnie ważny, często nacechowany emocjonalnie (49)* : *OpecŻyw* 84; *KłosAlg* F; Mył teraz volna naftála Duffa prawie otrzezwiaá A moge to tak rzecz profcie Nawłzem yey nadzieya rofcie *RejKup* r4; *MurzHist* C4v, G, H4; *MurzNT* 73v, 76, 111, 176 marg; IchM i na to wszystko nic nie baczą jeno prosto sic volo sic iubeo, nie baczą, że prosi tego wszystka Korona *DiarDop* 99, 104; Boć náuká ieft by kwiat co ná drzewie rofcie/ Ale mądrosć zá owoc sfíanie wftyłtkim profcie. *RejWiz* 80, 157v; *OrzRozm* G2v; Swiátobliwość żywotá którą świećić mieli/ Zgálá profto w Duchownych *KochZg* A3; Non multum aut nihil omnino Graecis cederetur, Máło/ álbo profto nic by fie Grekóm naprzód nie wftápiło *Mqcz* 43b; profto ieft piánie tá rzecz/ ktora dáie żywot fłowom *GórnDworz* F3, D, F3, Cc5; *RejZwierc* 60v, 146, 259v; *RejPosWstaw* [143³]; ktoremu [biskupowi Marcinowi] gdy ná woynę iechác kazano/

[...] tedy tak profto powiedział: Chřiściáninemem zořtał/ walczyć mi fie nie godzi. *CzechRozm* 252v; *KochOdpr* Cv; *KochPs* 15, 60, 65, 161; ANi w młódey rořkóřzy/ áni w řtáréy widzę/ Owéy profto źáluię/ á téy fię zaś wřtydżę. *KochFr* 62, 37, 99; Tchu y dowćipu po tobie [*Janie Kochanowski*] źaden dźiř nie ma řto [= *dosycć*]/ pártáćeřmy profto. *KlonŻal* B2v; *KochSz* Cv; *ReszList* 176; *KochPieř* 21; Bo wřzytko tak powiádař: Niewięm co Pánowie: Owa profto niewięm co *PudřFr* 26, 25, 63; *BielRozm* 18; *GórnRozm* A2; *KochFrag* 30; Bo ia y Oćiec iedno ieřteřmy. Ktory dowod prořtoby nic nie ważył: gdyby one řłowá (Iedno ieřteřmy) nie to znáćyły/ że iedná [...] ieřt moc y řilá/ Oycá y Syná. *WujNT* 350; *CiekPotr* B.

Półączenie: »prosto zgoła« (1): Abowiem w mowieniu/ profto zgołá więcey trzebá pátrzyć prawdy/ niźli miřterřtwá *ModrzBaz* 17.

Wyrażenie przyimkowe: »na prosto« (1): Item Brony tha tha [!] aby przy řzobyemy Napřzod drzewo, myecz a theřak tho ieřt kord a zadney yney rzeczy [...] Na profto nycz ynego v řzibye myeczy nyemaya thakiego czo by bylo kv bronny řzluřchalo. *MetrKor* 26/62v.

Prawdopodobnie: *Gra řłów* [jako nawiąźanie do „prosto” z wypowiedzi przedmówcy w dialogu] (1): Tákie řzczeřcie odrzucař? bacz fię, otoć pořłał Bog ieřzce przyiacielá, profto iákoby iuř Ná márách będaćemu. (–) Idźże ztáđ profto wen. *CiekPotr* 36.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Recta, Profto. *Mącz* 348d.

*** *Dubium* (może w sensie: i koniec, i dořć) (1) : Dołóżył y tego ze Cesarz ma wołá Commifarze wysłać pro Eliberatione Archiducis znaszemi ale mocno ywoiska częř z nimi, ieslibyduras conditiones podali, aniezgodzili się. Irruptiá vczynic wPólsce zwoiskiem. Prosto. *ActReg* 105.

Synonimy: »po prostu«, »z prosta«; **1.** rowno; **c.** *napřzeciw*; **2.b.** »bez odwłóki«, »bez omieszkania«, *hnet*, *natychmiast*, *skokiem*, *wnet*, w ocemgnieniu, *zarazem*; **3.** *pospolicie*, *zwyczajnie*; **a.a.** *niekosztownie*, *skromnie*; **ř.** *bezwdzięcznie*, *grubie*, *niebaczenie*, *nieforemnie*, *niesubtylnie*, *nietrafnie*, *sprořnie*, *sromotnie*, *tępie*; **ř.** *jařnie*, *łatwie*, *prędko*, *rychłó*, *śnadnie*, *řpieszno*; **b.** *jařnie*, *niedwornie*, *nieuczenie*, *nieumiejętnie*, *oczywiřcie*; **a.a.a.** *krotko*, *węźłowato*; **řř.** *pospolicie*; **řř.** *třefnie*; **ř.** *jawnie*; **4.** *niechytrze*, *nieobleřnie*, *nieobludnie*, *řzczerze*; **5.** *włařnie*.

Cf **NIEPROSTO**, **1. PROST**, **PROSTOWZROřLY**